

EKOLOŠKI POJMOVNIK

– termini koji se zvanično koriste u legislativi i praksi a koji se odnose na ekologiju u širem smislu

Ekologija (Ecology) i okoliš (Environment) nisu istoznačnice, kako se to trenutno u praksi sve više koristi. Stoga radi lakšeg razumijevanja razlike između njih u nastavku je ponuđeno nekoliko definicija ovih pojmova preuzetih iz različitih izvora.

Ecology is the branch of science that studies the distribution and abundance of living organisms, and the interactions between organisms and their environment. The environment of an organism includes both its physical habitat, which can be described as the sum of local abiotic factors like climate and geology, as well as the other organisms which share its habitat. The term oekologie was coined in 1866 by the German biologist, Ernst Haeckel, from the Greek oikos meaning "household" and logos meaning "study"

Ekologija je grana znanosti koja proučava distribuciju i učestalost živih organizama, te interakciju između organizama i njihovog okoliša. Okoliš jednog organizma uključuje kako njegovo fizičko stanište, koje se može opisati kao suma lokalnih abiotskih faktora kao što su klima i geologija, tako i ostalih organizama koji dijele njegovo stanište. Termin ekologija potiče iz 1986. godine od njemačkog biologa Ernsta Haeckela, a nastao je od grčkih riječi oikos koja znači kuća i logos koja znači nauka.

Environment - The components of the earth that include: (i) air, land and water; (ii) the layers of the atmosphere; (iii) organic and inorganic matter and living organisms; (iv) the interacting systems that include components referred to in (i) to (iii); and (v) the socio-economic, environmental health, cultural and other items referred to in the definition of environmental effect

Okoliš predstavlja komponente Zemlje koje uključuju: (i) zrak, zemljište i vodu, (ii) slojeve atmosfere; (iii) organsku i anorgansku materiju i žive organizme; (iv) sisteme interakcije koji uključuju komponente koje se odnose na (i) do (iv); te socioekonomske, zdravstvene, kulturalne i druge stavke na koje se poziva u definicija okolišni učinak.

Environment is the complex set of physical, geographic, biological, social, cultural and political conditions that surround an individual or organism and that ultimately determines its form and nature of its survival.

Okoliš predstavlja kompleksan set fizičkih, geografskih, bioloških, socijalnih, kulturalnih i političkih uvjeta koji okružuju neku individuu ili organizam i koji određuju njenu formu i prirodu njenog opstanka.

Environment is surroundings in which an organization operates, including air, water, land, natural resources, flora, fauna, humans and their interrelation.

Okoliš je okruženje u kojem neka organizacija djeluje, uključujući zrak, vodu, zemljište, prirodne resurse, floru, faunu, ljude i njihov međuođnos.

A

ARHUSKA KONVENCIJA - KONVENCIJA O PRISTUPU INFORMACIJAMA, SUDJELOVANJU JAVNOSTI U DONOŠENJU ODLUKA I PRISTUPU PRAVOSUĐU U OKOLINSKIM PITANJIMA, Aarhus 23-25. juna 1998. godine. Zahtjevi ove konvencije su:

- 1 stvaranje pravnih i drugih pretpostavki za sprovođenje odredbi konvencije;
- s pravo na informisanje u oblasti okoline;
- p učešće javnosti u materiji vezanoj za okolinu;
- u pristup pravosuđu u oblasti okoline.

Bosna i Hercegovina još uvijek nije usvojila ovaj, za ostvarivanje ljudskih prava u oblasti životne sredine vrlo značajan dokument.

AGENDA 21 – program za 21. vijek, usvojen od strane 179 država, jedan od pet dokumenata koji su doneseni na Međunarodnoj konferenciji za okolinu i razvoj održanoj u Rio de Žaneiru, 1992. godine.

AKCIDENT – pojava neočekivanog ili nedozvoljenog događaja.

B

BAZELSKA KONVENCIJA O REGULISANJU PREKOGRANIČNOG PROMETA OPASNOG OTPADA I NJEGOVOM ODLAGANJU - Basel, 22. mart 1989. godine. Predstavlja podsticaj za proizvođače u cilju smanjenja nastanka otpada kod njihovih proizvoda ili za proizvodnju proizvoda čijim će se korištenjem smanjiti količina otpada.

BEČKA KONVENCIJA O ZAŠTITI OZONSKOG OMOTAČA – Beč, 22. mart 1985. godine, međunarodni ugovor čiji je cilj poduzimanje odgovarajućih mjera radi zaštite ljudskog zdravlja i okoline od štetnih posljedica do kojih dolazi ili može doći od aktivnosti čovjeka koje modificiraju, ili vjerovatno mogu modificirati ozonski omotač.

BIOLOŠKA RAZNOVRSNOST – sveukupnost živih organizama koja obuhvata raznovrsnost unutar vrsta, između vrsta i ekosistema na određenom prostoru.

C

CRVENA LISTA - (1) popis ugroženih životinjskih vrsta dat po državama; (2) lista od 23 opasne tvari koje se ispuštaju u vodu određene od UK koji treba da se minimiziraju korištenjem BATNEEC principa; (3) popis vrsta opasnog otpada prema Direktivi o otpadu EU.

Č

ČISTA TEHNOLOGIJA - tehnologija sa niskim nivoom emisije zagađujućih materija.

ČIŠĆA PROIZVODNJA - neprekidna primjena integralne preventivne okolinske strategije na proces, proizvod i uslugu radi povećanja sveukupne efikasnosti i redukcije rizika po ljude i okolinu.

p Proces proizvodnje - uključuje očuvanje sirovina, vode i energije, eliminisanje toksičnih i opasnih sirovina i smanjenja količine i toksičnosti emisija i otpada na izvoru.

s Proizvodi - strategija se fokusira na okolinskim uticajima duž čitavog životnog ciklusa proizvoda, od ekstrakcije sirovina pa do krajnjeg odlaganja proizvoda.

e Usluge - fokusira inkorporaciju okolinske važnosti u projektovanje i isporučivanje usluge.

Čišća proizvodnja traži mijenjanje odnosa, odgovorno okolinsko upravljanje i vrednovanje tehnoloških opcija. Cilj čišće proizvodnje na prvom mjestu je, uopće, izbjegavanje zagađivanja. Ova strategija snižava troškove, smanjuje rizik i identifikira nove mogućnosti. Čišća proizvodnja može biti jedan od djelotvornijih načina da se djeluje na proces, proizvodnju proizvoda i pružanje usluga.

ČIŠĆENJE NA KRAJU PROCESA - čišćenje gasova ili voda uređajima za prečišćavanje na kraju tehnološkog procesa (umjesto uvođenja malo- ili ne-zagađujućih tehnologija).

D

DEPONIJA - mjesto gdje se vrši odlaganje otpada. Obično se razlikuju deponije komunalnog otpada i deponije industrijskog otpada. Ukoliko se radi o nekontrolisanom odlaganju, u procesu truljenja organskih materija, dolazi do zagađivanja vode i zraka, te širenje zaraza putem životinja (ptice, glodari...). Kontrolisano odlaganje se vrši na sanitarnim deponijama.

DIREKTIVA - oblik povezivanja legislative Evropske zajednice upućen svim državama članicama ili ponekad samo nekim. Državne direktive zahtijevaju od onih kojima su upućene da preduzmu takve mjere koje su neophodne da bi se postigao cilj koji je zahtjevan od Evropske zajednice u određenom periodu. Metod kojim se ciljevi dostižu zavisi od onih kojima je upućen, može značiti novi domaći zakon ili izmjene i dopune postojećih zakona ili/i administrativnih odredbi.

DOBRA POLJOPRIVREDNA PRAKSA - koncept identifikacije mjera za ograničavanje emisije amonijaka u poljoprivredi kako bi se zaštitila okolina na najefektivniji način.

DOBRA PROIZVODNA PRAKSA - pravila o standardima ili propisima koje treba primjenjivati u proizvodnji, kontroli i distribuciji.

E

EFEKAT STAKLENE BAŠTE - porast temperature zraka u atmosferi izazvan stakleničkim gasovima.

EFLUENT - (1) svaki fluid ispušten iz izvora u okolinu; (2) voda ili otpadna voda ispuštena iz uređaja za prečišćavanje vode, industrijskih procesa ili taložnika.

EKO-EFIKASNOST - mjera upravljačkog procesa čiji je cilj da se maksimizira efikasnost proizvodnog procesa, a minimizira negativne okolinske uticaje. Eko-efikasnost može se postići korištenjem novih tehnologija smanjenjem inputa po jedinici proizvoda, kao što su energija i voda, efikasnijom reciklažom i smanjenjem emisija toksičnih materija. Izračunava se kao odnos dobiti (ili dobrobiti) i okolinskih uticaja i troškova. Poboljšanje eko-efikasnosti postiže se i organizacionim mjerama.

EKOLOŠKA NESREĆA - vandredni događaj ili vrsta događaja prouzrokovana djelovanjem ili uticajima koji nisu pod nadzorom i imaju za posljedicu ugrožavanje života ili zdravlja ljudi i u većem obimu nanose štetu okolini.

EKOLOŠKA/OKOLINSKA ODRŽIVOST - održavanje komponenti i funkcija ekosistema za potrebe budućih generacija.

EKOLOŠKI PRIHVATLJIVI PROIZVODNI PROCESI I PROIZVODI - opći pristup položaja organizacije na tržištu koji služi da se ukaže položaj certificiranja - dokazivanja sebi i drugom o zadovoljavanju zahtjeva kupca, vlasti, građana, ekolo-gističkih pokreta, privredne komore, nauke i drugih.

EKONOMSKI INSTRUMENTI (okolina) - u tranziciji ka tržišnoj ekonomiji neophodna je implementacija tržišnih mehanizama u zaštiti okoline. Državna uprava zasnovana na planiranju, komandama i kontroli je skupa i neefikasna. Ona zahtijeva mnogo birokracije i usporava lično donošenje odluka. Podsticaji bazirani na tržištu, sistem lične odgovornosti i zahtjevi za davanje informacija mogu (u određenim uslovima) dovesti do ekonomski efikasnog sniženja zagađivanja, sa manje direktnih intervencija od strane vlade. Napredak u tržišnom pristupu leži u njegovoj promišljenosti. Tržišni mehanizmi dozvoljavaju zagađivačima da odluče kako će i kada sniziti emisiju, pri tome balansirajući između troškova reduciranja emisije i troškova nastavljanja emitovanja.

EKOSISTEM - funkcionalno jedinstvo životne zajednice i njenog staništa, odnosno žive i nežive prirode na određenom prostoru. Sve prirodne zajednice ili grupe organizama koje žive zajedno u interakciji su jedni sa drugima i čine zatvorenu vezu sa njihovom okolinom. Zajednica i okolina čine jedno - ekosistem. Pojam ekosistem se može primjeniti na svaku veličinu ili nivo izabran za ispitivanje.

EMISIJA - ispuštanje ili istjecanje materije u tečnom, gasovitom ili čvrstom stanju ili ispuštaje energije (buka, vibracija, radijacija, toplota) kao i mikrobiološka zagađivanja iz određenog izvora u okolinu.

ENERGETSKA EFIKASNOST - mjera koja pokazuje koliko date tehnologije ili poduzete mjere doprinose smanjenju potrošnje energije i/ili goriva za neku aktivnost, kao što su potrošnja energije u stanu ili proizvodnja nekog proizvoda.

EROZIJA - razaranje Zemljine površine i odnošenje površinskog rastinjskog materijala putem mehaničkog dejstva spoljnih sila: vode, vjetra, kiše, talasa i drugih, kao i kemijskim djelovanjem atmosfere vode čime se mijenjaju i uništavaju tektonski oblici reljefa i stvaraju novi.

EVROPSKA AGENCIJA ZA OKOLINU - osnovana 1990. godine i smještena u Kopenhagenu, sa zadatkom da obezbijedi informacije (podatke) o kvalitetu zraka u Evropi i na taj način omogući ETC-AQ razvijanje informacionog sistema. Prioritetni zadatak EEA je da ustanovi stvarne i nezavisne izvore podataka o okolini. Glavni izvori ovih informacija proizilaziće od međunarodnih programa monitoringa.

EVROPSKA MREŽA ZA POSMATRANJE I INFORMISANJE O OKOLINI - mreža Evropske agencije za okolinu ustanovljena u cilju sakupljanja podataka, informacija i izvještaja o stanju okoline.

F

FOND ZA ZAŠTITU OKOLINE - nezavisna državna institucija ili vladina institucija čija je misija finansiranje projekata zaštite okoline. Predstavlja vezu između pravnog i ekonomskog sistema države. Fond za zaštitu okoline prikuplja sredstva po osnovu ekonomskog korištenja prirodnih resursa, kao i kazni zbog neudovoljavanja okolinskim propisima.

G

GEOGRAFSKI INFORMACIONI SISTEM (GIS) - organizovan da sakuplja softverske, geografske (karte, mape, satelitske snimke) podatke radi analize korištenja prostora i izradu planova namjene prostora, posebno kroz matematsko modeliranje i kompjutersko simuliranje.

GLAVNI EVROPSKI CENTRI - organizacija koja je postavljena od strane Evropske agencije za okolinu radi izvršavanja posebnih zadataka. Vodeće institucije su:

- ; *European Topic Centre on Air Emissions* - Glavni evropski centar za emisije u zrak;
- ; *European Topic Centre on Air Quality* - Glavni evropski centar za kvalitet zraka;
- ; *European Topic Centre on Catalogue of Data Sources* - Glavni evropski centar za popis podataka o izvorima;
- ; *European Topic Centre on Inland Waters* - Glavni evropski centar za podzemne vode;
- ; *European Topic Centre on Land Cover* - Glavni evropski centar za zemljin pokrivač;
- č *European Topic Centre on Marine and Coastal Environment* - Glavni evropski centar za morsku i obalnu okolinu;
- ; *European Topic Centre on Nature Conservation* - Glavni evropski centar za očuvanje prirode;
- ; *European Topic Centre for Soils* - Glavni evropski centar za tlo;
- ; *European Topic Centre on Waste* - Glavni evropski centar za otpad.

GLOBALNA OKOLINSKA POMOĆ (GEF) - fond koji sufinansira aktivnosti koje se odnose na: gubitak u bioraznovrsnosti; degradaciju međunarodnih voda; prijetnji od ubrzavanja klimatskih promjena; stanjivanje ozonskog sloja i degradaciju tla. GEF uključuje tri agencije za implementaciju - UNDP, UNEP i Svjetsku banku. Svaka agencija doprinosi svojom vlastitom ekspertizom u operacijama GEF-a. GEF dodjeljuje nepovratna sredstva za slučajeve gdje su troškovi snižavanja zagađivanja visoki u odnosu na okolinske prioritete date države.

GRADSKI ČVRSTI OTPAD - zajednički naziv za otpad od stanovništva i komercijalni materijalni otpad u gradskom području.

GRANIČNE VRIJEDNOSTI EMISIJE - postavljaju maksimalnu količinu zagađujuće materije koja smije biti ispuštena iz fabrike ili postrojenja, a određena je na bazi tehnoeкономskih kriterija; daje se najčešće u mg/m³, a moguće je i u mg po jedinici mase proizvoda.

H

HARMONIZACIJA LEGISLATIVE - usaglašavanje nacionalnih (državnih) propisa sa regulativom višeg nivoa.

HIJERARHIJA OBRADJE OTPADA - nastojanje da se otpad bolje tretira, iskoristi ili izbjegava njegov nastanak.

HIDROLOŠKI INFORMACIONI SISTEM (HIS) – sistem prikupljanja, obrade, čuvanja i distribucije hidroloških podataka/informacija. Ove informacije su potrebne za:

Ozaštitu ljudi i dobara od poplava i suša:

z procjenu kvaliteta i kvantiteta raspoloživih vodnih resursa;

p izradu planske, projektne i upravljačke dokumentacije.

Hidrološki podaci su informacije o stanju okoline. Na primjer: nagla i velika promjena vrijednosti određenih parametara kvaliteta vode u vodotoku pokazatelj je pojave incidentnog zagađivanja.

I

IMISIJA - (1) unos zagađujućih materija u receptore; (2) koncentracija materija na određenom mjestu i u određeno vrijeme u okolini (termin u engleski jezik lansiran iz Njemačke).

INCIDENT - prekoračenje dozvoljenih vrijednosti ili normi.

INDUSTRIJSKA OTPADNA VODA - voda ispuštena nakon upotrebe ili proizvedena u industrijskim procesima, koja se više ne koristi za dati proces.

INDUSTRIJSKI OTPAD - otpad iz tehnoloških procesa same industrije: može biti anorganski ili organski. Često sadrži metalne komponente, organske ili anorganske kiseline, polimere, kemikalije, ostatke boja, katrana, sapuna, detergenta i dr.

INTEGRALNI SISTEMI UPRAVLJANJA - sistemi upravljanja bazirani ne samo na primjeni standarda ISO 9000, nego i drugih upravljačkih standarda i smjernica od interesa za djelatnost date organizacije.

INTERNALIZACIJA OKOLINSKIH TROŠKOVA - dobijanje realne cijene proizvoda, prepoznavanjem i plaćanjem korištenja prirodnih resursa i izazvanih eksternih šteta.

INTEGRALNO UPRAVLJANJE VODAMA - čine tri opća sistema:

. Sistem prirodnih voda - obuhvata hidrološki ciklus i sve njegove komponente: padavine, isparavanje, evapotranspiraciju, površinsko oticanje i podzemne tokove uključujući biosferu, tlo, atmosferu i vodu. Ovaj sistem sačinjava voda i druga prirodna bogastva vezana za vodu koja se mogu koristiti za ljudske djelatnosti i usluge.

. Sistem ljudskih aktivnosti - mnoge aktivnosti koje utiču na sistem prirodnih voda i obrnuto. One obuhvataju iskorištavanje voda za zadovoljenje potreba kao što je snabdijevanje domaćinstava vodom, navodnavanje, odlaganje otpadnih voda, proizvodnja električne energije, plovidba, ribničarstvo, rekreacija, te smanjenje šteta nastalih zbog poplava, onečišćenja voda i suša.

. Sistem upravljanja vodnim resursima - aktivnosti i odnose u javnom i privatnom sektoru, čiji je zadatak usklađivanje snabdjevanja vodom s potrebama kako bi se ostvarili društveni ciljevi. Uloga ovakvog sistema je i zaštita voda od zagađivanja, te zaštita čovjeka i njegovih bogastava od velikih voda - poplava.

Važna podrška sistemu upravljanja vodnim resursima je institucijsko uređenje koje obuhvaća organizacije, propise i zakone za iskorištavanje i kontrolu vodnih resursa.

IZVOR EMISIJE - svaka fabrika, industrijska peć, kemijski proces, ložište, motorno vozilo i sl. koji ispušta zagađujuće materije.

K

KAPACITET OKOLINE - sposobnost određenog ekosistema ili dijela okoline da prihvati i razgradi

određenu opasnu ili zagađujuću materiju ili da je transformiše u oblik koji nije opasan, a da pri tome ne nastane trajna šteta tom sistemu, kao i mogućnost regeneracije utro-šenih prirodnih resursa.

KJOTO PROTOKOL - obaveze pojedinih zemalja, stranaka Okvirne konvencije o klimatskim promjenama, na bazi mandata Berlinske konferencije u sniženju emisije CO₂ u periodu 2008-2012. godine u odnosu na nivo iz 1990. godine.

KLIMATSKE PROMJENE - nekad se koristi da opiše sve oblike klimatskih promjena, ali zbog toga što Zemljina klima nikad nije statična, termin se koristi da se naznači važnost promjene od jednog klimatskog stanja do drugog. U nekim slučajevima, termin klimatske promjene može biti sinonim za globalno zagrijavanje. Međutim, naučnici nastoje da koriste ovaj termin u širem smislu, uključujući i prirodne promjene klime.

KOMUNALNI OTPAD - otpad koji nastaje kao produkt aktivnosti u urbanim sredinama, a dijeli se na:

- o otpad iz domaćinstva i zanatskih radnji, administrativnih ustanova i trgovina,
- o glomazni otpad iz istih izvora ali se prikuplja povremeno,
- g ulični otpad,
- u građevinski otpad: šut, zemlja, mješoviti otpad sa gradilišta,
- g vrtni i zeleni otpad iz parkova, pijaca i grobalja.

KONCEPT ŽIVOTNOG CIKLUSA - pristup razmišljanju o proizvodima, procesima i uslugama "od kolijevke do groba". Ovaj pristup prepoznaje kakav čitav proizvodni tok (iscrpljivanje i tok sirovog materijala, proizvodnja, transport i distribucija, upotreba/ponovna upotreba, reciklaža i upravljanje otpadom) ima okolinske i ekonomske efekte.

KONVENCIJA - međunarodni sporazum, odnosno dokument o njemu i instrumenti za njegovo sprovođenje.

KONVENCIJA O PREKOGRANIČNOM ZAGAĐIVANJU ZRAKA NA VELIKIM UDALJENOSTIMA -

Ženeva, 13. novembar 1979. godine. Osnovna načela konvencije su zaštita čovjeka i okoline od zagađivanja zraka i nastojanje da se ograniči i koliko god je to moguće, postupno smanji ili spriječi zagađivanje zraka, uključujući i zagađivanje zraka na velikim udaljenostima i preko granica. Uz ovu konvenciju usvojeni su:

1. Protokol o dogoročnom finansiranju programa saradnje za praćenje i procjenu prekograničnog prijenosa zagađujućih tvari u zraku na velike daljine u Evropi (EMEP) Ženeva, 1984. godine,
2. Protokol o regulisanju emisija sumpora ili njegovog prekograničnog fluksa, Helsinki, 1985. godine,
3. Protokol o regulisanju emisija nitrogenovih oksida ili njihovih prekograničnih flukseva, Sofija, 1988. godine,
4. Protokol o regulisanju emisija isparljivih organskih komponenti ili njegovog prekograničnog fluksa, Ženeva, 1991. godine,
5. Protokol o daljem smanjenju emisija sumpora, Oslo, 1994. godine,
6. Protokol o regulisanju emisija POP-a, Aarhus, 1998. godine,
7. Protokol o regulisanju emisija teških metala, Aarhus, 1998. godine,
8. Protokol o smanjivanju acidifikacije, eutrofikacije i prizemnog ozona, Geteborg 1999. godine.

KONVENCIJA O PROCJENI PREKOGRANIČNIH UTICAJA NA OKOLINU - Espoo - Finska, 25. februar 1991. godine. Ova konvencija se odnosi na poduzimanje mjera za sprečavanje, smanjenje i regulisanje značajnih negativnih uticaja planiranih aktivnosti na okolinu preko granica države.

KONVENCIJA O ZAŠTITI I UPOTREBI PREKOGRANIČNIH VODENIH TOKOVA I MEĐUNARODNIH

JEZERA - usvojena u Helsinkiju 17. marta 1992. godine, a stupila na snagu 6. oktobra 1996. godine.

Konvencija, između ostalog, pokriva monitoring i procjenu prekograničnih voda, procjenu djelotvornosti mjera koje su preduzete za sprečavanje, kontrolu i smanjenje prekograničnog uticaja, razmjenu informacija između država i informisanje javnosti o rezultatima uzimanja uzoraka efluenata.

KONVENCIJA O ZAŠTITI MEDITERANA OD ZAGAĐIVANJA - Barcelona, 16. februar 1976. godine.

Upućuje na poduzimanje odgovarajućih mjera kako bi se spriječilo, smanjilo i suzbilo zagađivanje u području Sredozemnog mora; zaštitila i unaprijedila morska okolina u tom području. Uz konvenciju je usvojeno i šest

protokola (v. Protocol...):

- p o sprečavanju zagađivanja Mediterana zbog potapanja otpadnih i drugih tvari s brodova i aviona;
- ; o saradnji u borbi protiv zagađivanja Mediterana naftom i drugim štetnim tvarima u slučaju nezgode;
- o o zaštiti Mediterana od zagađivanja s kopna;
- o o posebno zaštićenim područjima i biološkoj raznolikosti Mediterana;
- o o zaštiti od zagađivanja Mediterana uzrokovanog prekograničnim prenosom i skladištenjem štetnog otpada;
- o o borbi protiv zagađivanja od istraživanja i eksploatacije nafte iz podmorja.

L

LOKALNA AGENDA 21- program održivog razvoja lokalnih zajednica, odnosno poziv lokalnim vladama na konsultaciju radi postavljanja održivog razvoja u lokalnu praksu i njen okvirni plan za budući razvoj u istom pravcu kao što je usaglašeno od državnih vlada u Rio de Ženeiru. Lokalna agenda ne može biti donesena bez pomoći pojedinaca, zainteresovanih grupa, nevladinih organizacija i drugih.

LOKALNI OKOLINSKI AKCIONI PLAN - plan na nivou lokalne zajednice koji, između ostalog, ima slijedeće ciljeve:

- c poboljšanje okolinskih uslova,
- p promocija svjesnosti javnosti,
- p povećanje sposobnosti vladinih i nevladinih institucija,
- p promocija partnerstva između građana, lokalnih zvaničnika, predstavnika NVO, nauke i poslovnih ljudi na zajedničkom radu na rješavanju lokalnih problema,
- n identifikacija, procjena i uspostavljanje okolinskih prioriteta baziranih na vrijednostima zajednice i naučnim podacima i metodama,
- n ispunjavanje zahtjeva državne okolinske regulative.

M

MAKSIMALNO DOZVOLJENA KONCENTRACIJA - koncentracija štetnih gasova, para i aerosola u zraku radnih mjesta koja ne prouzrokuje oštećenja zdravlja pri svakodnevnom osmočasovnom radu (pri normalnim klimatskim uslovima i neforsiranom disanju).

MEDITERANSKI AKCIONI PLAN - plan kojim se nastoji zaštititi okolina u području Mediterana. Usvojen je u Barceloni 1975. godine od strane 16 mediteranskih država i EC.

MINIMIZIRANJE OTPADA - redukcija otpada na mjestu njegovog nastajanja kroz poboljšanje postupaka proizvodnje; rad sa više opreznosti; redovito poboljšanje specifikacija proizvoda.

MONITORING, LABORATORIJE I UPRAVLJANJE INFORMACIJAMA - program čiji je cilj kreiranje strateškog pristupa u monitoringu, laboratorijama i upravljanju informacijama.

N

NACIONALNI OKOLINSKI ZDRAVSTVENI PLAN - plan istovremenog postizanja okolinskih i zdravstvenih ciljeva na teritoriji države.

NAČELO ODRŽIVOG RAZVOJA –očuvanje prirodnog blaga na način da stepen potrošnje obnovljivih materijala, vodnih i energetskih resursa ne prevazilazi okvire u kojima prirodni sistemi mogu to nadomjestiti i da stepen potrošnje neobnovljivih resursa ne prevazilazi okvir prema kojem se održivi obnovljivi resursi zamjenjuju; da stepen polutanata koji se emitiraju ne prevazilazi kapacitet zraka, vode, te da apsorbuje i izvrši preradu polutanata i stalno očuvanje biološkog diverziteta, ljudskog zdravlja, te kvaliteta zraka, vode i tla prema standardima koji su uvijek dovoljni za život i blagostanje ljudi, biljnog i životinjskog svijeta.

NAČELO PREDOSTROŽNOSTI I PREVENCIJE - pažljivo upravljanje i ekonomično korištenje komponenti okoliša, te svođenje na najmanju moguću mjeru stvaranja otpada primjenom reciklaže nastalog otpada, odnosno ponovnog korištenja prirodnih i vještačkih materijala.

NAČELO ZAMJENE - zamjena aktivnosti koja bi mogla imati štetne posljedice po okoliš sa drugom aktivnošću koja predstavlja znatno manji rizik. Zamjena aktivnosti vrši se i u slučaju da su troškovi takve aktivnosti veći od vrijednosti koje treba zaštititi. Primjenjuje se kod korištenja proizvoda, dijelova postrojenja, opreme i primjene proizvodnih procesa uz obavezno ograničavanje zagađivanja okoliša na izvoru.

NAČELO INTEGRALNOG PRISTUPA - sprečavanje ili svođenje na najmanju moguću mjeru rizika od štete po okoliš u cjelini. Načelo integralnog pristupa obuhvata: uzimanje u obzir cijelog životnog ciklusa supstanci i proizvoda, predviđanje posljedica u svim komponentama okoliša kao rezultata djelovanja supstanci i aktivnosti (i novih i postojećih), svođenje nastanka otpada i štetnog djelovanja otpada na najmanju moguću mjeru, primjenjivanje općih metoda za procjenjivanje i poređenje problema u okolišu i komplementarnu primjenu mjera u odnosu na posljedice, poput kvalitativnih ciljeva zaštite okoliša i mjera koje su usmjerene na izvore, kada su u pitanju emisije.

NAČELO SARADNJE I PODJELE ODGOVORNOSTI - Održivi razvoj postiže se kroz saradnju i zajedničko djelovanje svih subjekata u cilju zaštite okoliša, svako u okviru svoje nadležnosti i odgovornosti.

O

OBNOVLJIVA ENERGIJA - energija iz resursa kao što su snaga vjetra i solarna energija koja može dati neograničenu proizvodnju bez iscrpljivanja prirodnih resursa.

OBRADA OTPADNIH VODA - u većini država veliki udio otpadnih voda se ispušta u okolinu sa malim stepenom obrade ili se nikako ne obrađuje. Ovo je ekonomski, društveno i okolinski neodrživo, posebno zbog porasta šteta u ograničenim vodnim resursima. Nizak kvalitet vode smanjuje upotrebljivost vodnih resursa za posebne upotrebe, za određene upotrebe u domaćinstvima i ima nepovoljan uticaj na ljudsko zdravlje. Stoga je obrada otpadnih voda glavni zahtjev za održivost. Situacija je posebno ozbiljna u državama u razvoju gdje su ograničeni finansijski resursi za regulisanje zagađivanja. Obrada može uključiti niz procesa, uključujući jednostavno provjeravanje, sedimentaciju, biološkokemijske procese.

OČUVANJE PRIRODE - širi koncept strateških mjera usmjerenih ka zaštiti prirode.

OKOLINA - okruženje (okružujući prostor) u kojem neka organizacija djeluje, uključujući zrak, vodu i tlo, prirodne resurse, floru, faunu, ljude i njihovo međudjelovanje. Okruženje u ovom kontekstu se rasprostire od unutrašnjosti date organizacije sve do globalnog sistema (ISO 14000).

OKOLINSKI TROŠAK - troškovi koje ima organizacija zbog sprečavanja dijela štetnih uticaja na okolinu, odnosno zbog sanacije okolinskih šteta koje je organizacija prouzrokovala.

OKOLINSKO IZVJEŠTAVANJE - zainteresovanih i pogođenih okolinskim djelovanjem organizacije o planovima na zaštiti okoline, kao i uticaju na okolinu.

OPASAN OTPAD - otpad koji i u malim količinama izaziva veoma štetne efekte na floru i faunu u dužem vremenskom periodu.

OTPADNA VODA - zagađena voda, nečista voda, voda koja sadrži primjese ili rastopljene materije različitog porijekla, zbog kojih se promijenio njen kvalitet i upotrebljivost.

P

PRINCIP ZAGAĐIVAČ PLAĆA - princip internaliziranja okolinskih troškova kojim državni organi vlasti nastoje da promovišu, imajući u vidu pristup da zagađivač treba da snosi trošak prouzrokovan vlastitim zagađivanjem, poštujući javni interes, a bez narušavanja međunarodne trgovine i ulaganja. Za štetu nastalu onečišćavanjem okoline odgovara pravna ili fizička osoba koja je nezakonitim ili nepravilnim djelovanjem omogućila ili dopustila onečišćavanje okoline. Ovaj sistem ima i pristalice i protivnika - teret sanacije pada na vlasnika, a ne na poreskog obveznika, time se samo plaća dozvola za zagađivanje, jača državni aparat nad privredom i dr. Princip zagađivač plaća se u zemljama OECD-a još značajno ne primjenjuje kod zaštite zraka, jer se - za razliku od problematike voda - može teže dokazati koliko je koji izvor na datom prostoru doprinio određenom nivou zagađenosti. To znači, da se princip ne zasniva na kažnjavanju prema veličini emisije, već prema doprinosu zagađenosti zraka područja, odnosno da se ne zahtijeva samo korišćenje

savremene tehnike, nego i racionalno korišćenje prostora (asimilacionih sposobnosti atmosfere kroz izbor lokacije i parametara dimnjaka).

PRINCIP PREDOSTROŽNOSTI - izmijenjen način proizvodnje, marketinga, ili korištenja proizvoda ili usluga ili izvođenja djelatnosti, u skladu sa naučnim i tehnološkim spoznajama, da bi se spriječila ozbiljna i nepovratna okolinska degradacija. Da bi se zaštitila okolina, zemlje moraju primijeniti mjere predostrožnosti u skladu sa svojim sposobnostima. Tamo gdje postoje prijetnje od ozbiljnih ili nepovratnih šteta, nedostatak pune naučne sigurnosti ne smije da se koristi kao razlog odlaganja ekonomski opravdanih mjera za sprječavanje okolinske degradacije.

PROCJENA UTICAJA NA OKOLINU - studija (pisani materijal) potreban kako bi vlada prethodno odobrila razvoj projekta koji se bazira na korištenju resursa. Procjena detaljizira posljedice predloženih projekata i integrira okolinske faktore u planirane programe i donošenje odluka. U užem smislu obuhvata analizu uticaja emisije zagađujućih materija iz postrojenja u okolinu, a u širem smislu obuhvata veći broj aspekata gradnje novih postrojenja, uključujući i procjene socioloških efekata na okolno stanovništvo. Studijom se procjenjuju neželjeni uticaji na okolinu i analiziraju da li zadovoljavaju zakonske okolinske zahtjeve.

PROGRAM UJEDINJENIH NARODA ZA OKOLINU - osnovan 1972. godine, nakon Konferencije UN o čovjekovoj okolini. Zadatak ove organizacije je da motiviše i koordinira rad u oblasti zaštite okoline u okviru UN.

R

RECIKLAŽA - povrat u isti tehnološki proces u kome je otpad nastao (staro željezo u željezaru, prikupljeni papir u tvornicu papira itd.).

RIZIK PO OKOLINU - vjerovatnost da će neki zahvat posredno ili neposredno prouzrokovati štetu okolini ili ugroziti život i zdravlje ljudi.

S

SANIRANJE ODLAGALIŠTA - primjena tehničkih mjera da se smanji količina otpada. Cilj je smanjiti potrebu za eksploatacijom prirodnih resursa, ali isto tako i postići ekonomske efekte zbog smanjenih troškova dobivanja sirovina. Princip odgovornosti proizvođača za otpad, posebno kada se radi o ambalaži, doveo je do intenziviranja reciklaže do mjere da su se iz nje izdvojili novi principi smanjenja otpada.

SANITARNA DEPONIJA - način odlaganja otpada (smeća) gdje su podzemne i oborinske vode i zrak zaštićeni od zagađivanja, kao i od neželjenog prisustva životinja i ljudi.

STAKLENIČKI GAS - označava one gasovite sastavne dijelove atmosfere, kako prirodne tako i antropogene, koji apsorbiraju i ponovo emituju infracrvenu radijaciju i na taj način djeluju na efekat staklene bašte. Staklenički gasovi su tro i višeatomni gasovi kao što su CO₂, vodena para, metan, NOX i CFC koji zadržavaju sunčevu toplotu u nižim slojevima atmosfere. Prekomjerno ispuštanje stakleničkih gasova može biti uzrok globalnom zagrijavanju planete.

STRATEŠKA OKOLINSKA PROCJENA - sistematski proces vrednovanja okolinskih posljedica predloženih inicijalnih načela, planova ili programa kako bi se još u ranoj fazi donošenja odluka, uz ekonomska i društvena, uključila i okolinska razmatranja. Izvodi se u šest koraka:

- : procjena okolinske situacije;
 - ; identifikacija razvojnih ciljeva - prioriteta sa stanovišta okoline/održivog razvoja;
 - ; razmatranje razvojnih alternativa za planirane prioritete ili mjere;
 - ; nacrt prijedloga okolinske procjene;
 - ; okolinski indikatori (za praćenje okolinskih uticaja i promjene stanja okoline);
-) integracija rezultata procjene u završni dokument plana ili pr

T

U

UPRAVLJANJE ČVRSTIM OTPADOM - aktivnosti koje osiguravaju sakupljanje, obradu i odlaganje čvrstog otpada. Upravljanje takođe uključuje i ponovno korištenje materijala i energije iz otpada. Čvrsti otpad nastaje u industriji, rudarstvu i poljoprivredi, kao i na mjestima stanovanja (komunalni otpad). Otpad je uvijek prisutan

i može nastati i slučajnim odbacivanjem. Neodgovarajućim odlaganjem čvrstog otpada mogu se prouzrokovati ekološki i zdravstveni problemi. Upravljanje čvrstim otpadom danas je složeno i skupo zbog stalnog povećanja zapremine stvorenog otpada. Stoga je neophodno uvesti upravljanje otpadom na svim nivoima u državi.

UPRAVLJANJE VODNIM RESURSIMA - sastoji se od slijedećih aktivnosti:

- planiranje, odnosi se na formulisanje problema, selekciju i vrednovanje alternativnih strategija razvoja i detaljnu analizu najpovoljnije u odnosu na sva ograničenja i uticaje;
- projektovanje, obrada odabrane strategije u skladu sa nivoom rješavanja problema;
- izgradnja, fizička realizacija projektovanih objekata i mjera,
- upravljanje i održavanje, prilagođavanje sistema stvarnoj situaciji i potrebama i
- promatranje i regulisanje, daje odgovor na pitanje kvaliteta svih aktivnosti.

UTICAJ NA OKOLINU - bilo kakva promjena u okolini, pozitivna ili negativna koja je, u cjelini ili djelimično, posljedica djelatnosti, proizvoda ili usluga određene organizacije (ISO 14000).

V

VEGETACIJA - skup svih prirodnih biljnih zajednica (šume, livade, stepe, močvare i dr.) koje u jednoj oblasti ili zemlji, u većem ili manjem sklopu, grade njen pokrivač. Pojmovi flora i vegetacije ne znače isto: flora izučava sve biljne vrste jedne zemlje ili oblasti, a vegetacija sve njene biljne zajednice. U jednoj oblasti flora može biti vrlo bogata, a vegetacija sasvim oskudna, i obrnuto.

W

WIN-WIN TEHNOLOGIJA - (TEHNOLOGIJA DVOSTRUKI DOBITI), tehnologija ili pristup koji obezbijeduje istovremeno korist po okolinu i ekonomsku dobit.

Z

ZAGAĐIVAČ - postrojenje čije djelovanje posredno ili neposredno prouzrokuje zagađivanje okoline (ložište, saobraćajno sredstvo, tehnološko postrojenje...).

ZAGAĐUJUĆA MATERIJIA - (ONEČIŠĆUJUĆA TVAR, ONEČIŠĆAVALO, POLUTANT, ZAGADA) - (1) svaka supstanca koja se nađe na pogrešnom mjestu u pogrešno vrijeme. (2) Materija koje se može pojaviti u vodi, zraku, tlu ili u živim organizmima u koncentracijama koje su štetne, opasne ili rizične, kao i vještački proizvedene materije za koje u prirodi ne postoji mehanizam samočišćenja (razgradnje).

ZAINTERESIRANA STRANA - oni koji imaju interes u nečemu (vlasnici, partneri, odgovorne agencije, potrošači, NGO, javnost i drugi) (v. Interested party). Kada se govori o okolini, zainteresirane strane mogu biti država, lokalne zajednice, nauka, građani, NVO itd.

ZAŠTIĆENO PODRUČJE - geografski određeno područje koje je namijenjeno ili vođeno i upravljano na način da se postigu specifični ciljevi zaštite.

ZATVORENI KRUG RECIKLIRANJA - sistem recikliranja kojim se proizvod sačinjen od jedne vrste recikliranog materijala ponovnom reciklažom koristi za drugu vrstu proizvoda (novina u toalet papir).

ZELENA LISTA - popis vrsta inertnog (neopasnog) otpada prema Direktivi o otpadu EU.

Ž

ŽUTA LISTA - popis vrsta štetnog otpada prema Odluci Komisije Evropske unije br. 94/721/EC koji zahtijeva kontrolu prekograničnog prometa.